

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

“Економічної теорії”

на тему:

“Фіскальна політика України: особливості реалізації у
короткостроковому та довгостроковому періодах”

Студентки 2 курсу, групи ЕТ-21

напряму економічна теорія

Карпинська Ю.В.

Керівник: професор, д.с.-г.н.

Гайда Юрій Іванович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

(Підпис) (Прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2016 р.

Зміст

План	
Вступ.....	4
1. Вплив фіскальної політики на соціально-економічний розвиток у короткостроковому та довгостроковому періоді.....	6
2. Проблеми та практика реалізації вітчизняної фіскальної політики у короткостроковому періоді.....	11
3. Фіскальна політика в Україні у довгостроковому періоді: цілі та перспективи.....	20
4. Напрями удосконалення фіскальної політики в Україні.....	38
Висновки.....	42
Список використаних джерел.....	45

План

Вступ

1. Вплив фіскальної політики на соціально-економічний розвиток у короткостроковому та довгостроковому періоді
2. Проблеми та практика реалізації вітчизняної фіскальної політики у короткостроковому періоді
3. Фіскальна політика в Україні у довгостроковому періоді: цілі та перспективи
4. Напрями удосконалення фіскальної політики в Україні

Висновки

Список використаних джерел

ВСТУП

В сучасній економічній теорії та практиці питання визначення ролі держави в економічному зростанні країни, а також інструментів, які може застосовувати уряд для виконання поставлених завдань є актуальним і досить проблематичним.

Державне регулювання економіки – це певна система заходів законодавчого, контрольного і виконавчого характеру по пристосуванню та стабілізації економіки до умов, які постійно оновлюються. Держава виконує свої регулюючі функції за допомогою застосування різноманітних методів і форм впливу на економіку. Поміж економічних методів у перш за все виділяють фіскальну політику.

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика будь-якої держави визначає успішність діяльності ринкової економіки і є необхідною передумовою зростання й стабільності економіки в цілому. В сучасних умовах бюджетно-податкова політика набуває найбільш суттєвого значення. Сам процес реформування ринкової економіки певним чином залежить від зміцнення державних фінансів, через які держава акумулює грошові ресурси для фінансування суспільних потреб.

Актуальність такої проблеми, як перебудова податкової політики спричинена здійснюваними в Україні соціально-економічними трансформаціями та реформами. Водночас, зважаючи на відсутність послідовної та цілісної державної економічної політики, непропорційність розвитку в економіці призвела до тривалої соціально-економічної кризи. Одним з вагомих факторів, що призвів до такої ситуації, є не виважена податкова політика. Така політика зумовила різке гальмування інноваційних інвестиційних процесів, що, у свою чергу призвело до зниження рівня реальних податкових надходжень.

За останні роки багато праць було присвячено питанням стосовно бюджетно-податкової політики. До цієї теми звертались такі вітчизняні і

зарубіжні вчені як: Стоєв В. Л., Ривак О.С., Олейнікова Л. Г., Куценко Т. Ф., О. В. Гарасимчук, А. М. Соколовська, Л. М. Швабій, П.В. Мельник та інші.

Метою дослідження є розкриття впливу бюджетно-податкової політики на фінансово-економічний стан держави в умовах короткострокового та довгострокового періодів, а також висвітлення еволюції бюджетно-податкової політики України як складника макроекономічного регулювання та з'ясування її впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Виходячи з мети дослідження, необхідно вирішити наступні завдання:

1. Пояснити вплив фіскальної політики на соціально-економічний розвиток держави. Виявити особливості реалізації її у короткостроковому та довгостроковому періодах.

2. Охарактеризувати особливості реалізації фіскальної політики в Україні у короткостроковому періоді. Визначити основні недоліки проведення фіскальних заходів у вітчизняній практиці.

3. Охарактеризувати фіскальну політику в Україні у довгостроковому періоді: її цілі та перспективи

4. Визначити можливі напрями удосконалення фіскальної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є фіскальна політика держави.

Предметом дослідження – теоретико-організаційні та практичні засади формування та реалізації фіскальної політики держави.

1. Вплив фіскальної політики на соціально-економічний розвиток у короткостроковому та довгостроковому періоді

Однією з найважливіших складових компонентом фінансової політики та визначною ланкою економічної політики є фіскальна політика держави.

Фіскальна політика - це урядовий вплив на економіку через оподаткування, формування обсягу і структури державних витрат з метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання й обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань[5,с.356].

У XVIII– XIX ст., одними з перших механізми та основи державного регулювання національної економіки розпочали розглядати представники класичної школи. Провідним постулатом цієї школи було положення про те, що ринковий механізм здатний самостійно гарантувати макроекономічну рівновагу. Звідси й теза представників класичного напрямку стосовно шкідливості урядового втручання в деякі економічні процеси. Таким чином вони визначали другорядну роль фіскальної політики, визначаючи її лише для здійснення основних фіскальних функцій і неспроможність регулювати економічні процеси та забезпечувати економічне зростання[12,с.398].

Принципово новий підхід до вирішення проблеми економічної стабільності викладений Дж. М. Кейнсом. Будучи засновником макроекономічної теорії, він довів, що державне регулювання необхідне для економіки, яке відбувається за допомогою створення ефективного попиту, як основного фактора, здатного вивести економіку з кризи. На думку Кейнса, рівень виробництва (або національного доходу) залежить від ефективності сукупного попиту, тобто від реальних витрат на придбання певних товарів та послуг - в першу чергу, споживчого та інвестиційного попиту. У своїй моделі досягнення рівноваги головну роль вчений відвів інвестиціям. З ростом доходу росте і споживання, але з меншими темпами,

оскільки збільшуються заощадження - «витік» із споживання. Згідно Кейнсу, така ситуація не страшна, якщо заощадження переходять в інвестиції, збільшення яких може ліквідувати розрив між рівнем доходу та споживання. Але це можливо лише при рівності інвестицій і заощаджень. Також стимулювання інвестицій за рахунок державних витрат дозволяє досягти рівноваги, наблизивши економіку до стану повної зайнятості. Основними параметрами фіскальної політики є державні закупівлі (познач. G), податки (познач. T_x) і трансферти (познач. Tr). Різниця між податками і трансфертами називається чистими податками (познач. T)[3,с.85].

Важливими є проведення фіскальної політики на певних фазах бізнес-циклу. В будь-якій економічній системі виділяють такі циклічні коливання: спади та підйоми в економіці, які викликаються шоками сукупного попиту і сукупної пропозиції. Зазвичай, політика держави підпорядковується стану економіки даної країни, тобто залежні від того, на якій фазі циклу знаходиться країна: підйомі або рецесії. Інакше кажучи, якщо дана країна знаходиться у стані застою, то органи влади проводить стимулюючу економічну політику, щоб підняти країну з дна. А якщо ж дана країна відчуває підйом, то уряд проводить стримуючу економічну політику, щоб не допустити високих темпів інфляції в країні.

Для прикладу, якщо ж країна перебуває у фазі депресії або ж у стані економічної кризи, то держава може приймати рішення щодо проведення стимулюючої фіскальної політики. Відповідно зазначеному випадку уряду зобов'язаний стимулювати або сукупну пропозицію, або попит або обидва параметри одночасно. Заради таких дій, за інших рівних умов, держава збільшує розміри своїх закупівель товарів і послуг, зменшує податки і підвищує трансферти, якщо це можливо. Будь-яка із зазначених змін призведе до збільшення сукупного випуску, що автоматично підвищує сукупний попит і параметри системи національних рахунків. Стимулююча

фіскальна політика призводить до збільшення обсягів випуску в більшості випадків .

Уряд проводить стримуючу фіскальну політику в разі короткострокового «перегріву економіки». В даному випадку уряд здійснює заходи, які є прямо протилежними тим, котрі відбуваються у період стимулюючої економічної політики. Держава зменшує свої витрати і трансферти і підвищує податки, наслідком чого є скорочення як сукупної пропозиції, так і, можливо, сукупного попиту. Схожа політика систематично здійснюється урядами ряду країн з метою загальмувати темпи інфляції або уникнути її високих темпів у випадку економічного буму .

Звичайно, теорія Кейнса неідеальна і має ряд недоліків, в першу чергу - її орієнтація на короткостроковий період. Оскільки у довгостроковому періоді фіскальна політика може призводити до протилежних ефектів. Наприклад, при проведенні стимулюючої політики, зниження податків чи надання субсидій призведе до розширення пропозиції факторів виробництва і зростання економічного потенціалу, оскільки фірми будуть нарощувати свої капітали і розширювати виробництво, це в свою чергу врешті приведе до надмірної пропозиції і надлишку товару на ринку, що і є негативним наслідком. У довгостроковому періоді заходи стримуючої фіскальної політики, зокрема, збільшення податкового тиску може викликати стійке скорочення сукупної пропозиції і активізацію стагфляції, особливо за умов пропорційного скорочення державних витрат за всіма статтями бюджету, що призводить до значного скорочення державних інвестицій в інфраструктуру ринку праці[15].

Проте існує ряд недоліків застосування дискреційної фіскальної політики:

1. Існує так званий ефект витіснення. Збільшуючи розміри державних витрат (це може бути викликано, наприклад, економічним спадом), уряд виходить на грошовий ринок, щоб профінансувати бюджетний дефіцит.

Зростання попиту на гроші на фінансовому ринку призводить до зростання ціни цих грошей – тобто до зростання процентної ставки, що неминуче знизить попит на інвестиції в реальний сектор економіки. Таким чином, збільшення державних витрат, у тому числі державних інвестицій, значно знижує можливості приватного інвестування.

2. Наявність лагів. Лаг - це період часу між виникненням необхідності зміни політики та прийняттям рішення про її зміну. Рішення про зміну інструментів фіскальної політики приймає уряд, однак введення їх в дію неможливо без обговорення і затвердження цих рішень законодавчим органом влади (Парламентом, Конгресом, Державною думою і т.п.), тобто надання їм сили закону. Ці обговорення та узгодження можуть вимагати тривалого періоду часу. Крім того, вони вступають в дію, починаючи лише з наступного фінансового року, що ще більше збільшує лаг. За цей період часу ситуація в економіці може змінитися. Так, якщо спочатку в економіці була рецесія, і були розроблені заходи стимулюючої фіскальної політики, то в момент початку їх дії в економіці вже може початися підйом. В результаті додаткове стимулювання може привести економіку до перегріву і спровокувати інфляцію, тобто надати дестабілізуючий вплив на економіку. І навпаки, заходи стримуючої фіскальної політики, розроблені в період буму, через наявність тривалого внутрішнього лага можуть посилити спад[5,с.360].

3. Невизначеність. Невизначеність стосується:

а) проблеми ідентифікації економічної ситуації Часто буває важко точно визначити, наприклад, момент, коли закінчується період рецесії і починається поживлення або момент, коли підйом перетворюється на перегрів. Між тим, оскільки на різних фазах циклу необхідно застосовувати різні види політики (стимулюючу або стримуючу), помилка у визначенні економічної ситуації і вибір типу економічної політики виходячи з такої оцінки може призвести до дестабілізації економіки;

б) проблеми, на яку саме величину слід змінити інструменти державної політики в кожній даній економічній ситуації. Навіть якщо економічна ситуація визначена правильно, то складно точно визначити, наскільки, наприклад, потрібно збільшити державні закупівлі або скоротити податки, щоб забезпечити підйом в економіці і досягнення потенційного обсягу випуску, але не його перевищення, тобто як при цьому не допустити перегрівання і прискорення інфляції. І навпаки, при проведенні стримуючої фіскальної політики слід звернути увагу на те, щоб економіка не увійшла у стан депресії.

4. Дефіцит бюджету. Противники кейнсіанських методів регулювання економіки – монетаристи (monetarists), прихильники теорії економіки пропозиції (supply-side economics) та теорії раціональних очікувань (rational expectations theory) – тобто представники неокласичного напрямку в економічній теорії вважають дефіцит державного бюджету одним з найважливіших недоліків фіскальної політики. Дійсно, інструментами стимулюючої фіскальної політики, що проводиться при спаді і спрямованої на збільшення сукупного попиту, виступає збільшення державних закупівель та трансфертів, тобто видатків бюджету, і зменшення податків, тобто доходів бюджету, що веде до зростання дефіциту державного бюджету. Не випадково рецепти державного регулювання економіки, які запропонував Кейнс, отримали назву «дефіцитного фінансування» [5,с.361].

Отже, фіскальна політика – це цілеспрямоване регулювання державних видатків та податкових надходжень задля забезпечення макроекономічної стабільності й економічного зростання.

Фіскальна політика містить досить простий інструментарій свого впливу на господарське життя: податки і видатки. Саме шляхом зміни податків та видатків і забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

2. Проблеми та практика реалізації вітчизняної фіскальної політики у короткостроковому періоді.

На сьогоднішній день фіскальна політика в Україні переходить у якісно новий вимір розвитку, що певним чином викликає труднощі у її реалізації. У першу чергу такі труднощі пов'язані з необхідністю гармонізації вітчизняного податкового законодавства із законодавством ЄС, виконання вимог МВФ, відновлення підприємницької та інвестиційної активності, недопущення погіршення рівня життя населення тощо, тобто назріла необхідність гармонізації фіскальних інтересів різних економічних суб'єктів, які мають різні цільові характеристики розвитку.

Одна з головних проблем, яка склалася на сьогоднішній день в суспільстві – це спротив будь-яким податковим реформам, які передбачають підвищення податкового навантаження. Така ситуація зумовлена у більшості випадків тим, що населення країни досить тривалий час жило в умовах радянського соціалізму, де держава виступала певним гарантом хоча б мінімального рівня забезпечення – безкоштовної освіти, охорони здоров'я, соціального житла, доступних за цінами продуктів харчування тощо. В той же час за умов тотального дефіциту практично нереально було придбати товари тривалого користування (меблі, побутову техніку, автомобілі тощо). На сьогоднішній день в умовах відкритості ринку, коли проблеми товарного дефіциту не існує, держава не в змозі забезпечити зростаючі потреби населення та ї не повинна цього робити. Забезпечення високих соціальних стандартів вимагає значних витрат бюджету, які на разі не можливо покрити за рахунок податкових надходжень. Підвищення рівня оподаткування не призведе до очікуваного наповнення бюджету, а навпаки буде причиною згорання підприємницької та інвестиційної активності.

Друга проблема – поширення практики виплати заробітної плати «в конвертах», що, у свою чергу, спричиняє недоотримання коштів Пенсійним фондом та Фондами соціального страхування. Така ситуація спровокована

високим рівнем податкового навантаження на фонд заробітної плати, яке у сукупності формують внески до зазначених фондів. Ця проблема може поглибитися у зв'язку з реалізацією планів уряду щодо підвищення пенсійного віку населення.

Третя проблема реалізації фіскальної політики пов'язана з відсутністю фіскальних стимулів здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності. Незважаючи на те, що податкова система України формувалася за зразком європейських, багато чого з їхнього досвіду не працює в Україні.

Реалізація ефективної фіскальної політики також утруднюється через складність її узгодження з монетарною політикою, яка спрямовується переважно на стримування темпів інфляції та підтримання курсу гривні. Основний фактор інфляції – незбалансованість попиту і пропозиції на внутрішньому ринку. На інфляцію впливає низка чинників. Серед них: зростання цін на природний газ, нафту, підвищення зарплати працівників.

Нагальність та необхідність проведення реформи, насамперед у податковій системі, пояснюється тим, що податки двояко можуть впливати на економіку в перехідний період, а саме: з одного боку, низький рівень податків, відсутність будь-яких податкових пільг доповнюють і стимулюють приватнопідприємницьку ініціативу, спонукають до розширення виробництва, заохочують іноземні інвестиції, дають змогу державі через бюджет виконувати свої функції, а з іншого – їх надмірне навантаження у поєднанні із масштабною кризою в економіці призводить до спаду виробництва, відтоку капіталу, приховування доходів, переходу значної кількості суб'єктів господарської діяльності в “тіньову економіку”, інфляція, безробіття, криза неплатежів тощо, що й характерно на сучасному етапі розвитку України.

Особливої актуальності в останні роки поряд із реформою податкової системи набули проблеми формування державного бюджету. Одна частина з них є похідною від загальноекономічного стану в країні, інша ж полягає у

суто суб'єктивному підході до процесу його складання, затвердження та виконання.

Практика використання податків та бюджету в Україні як двох найбільш дієвих інструментів фіскальної політики свідчить, що вони втратили роль стимулу та регулятора розвитку економіки. Податкова та бюджетна системи поки що не посіли відведеного їм місця в загальноекономічній системі, що гальмує перехід країни до цивілізованого ринку.

Аналіз планових та фактичних показників дохідної та видаткової частин бюджету показав невідповідність сучасним економічним реаліям існуючої податкової та бюджетної систем. Яскравим підтвердженням цьому є рівень виконання передусім державного бюджету, який за останні роки становив приблизно 70% від запланованих показників.

Такий стан речей є не тільки результатом кризи в економіці, більшою мірою це пов'язано із надмірним податковим тиском, неефективно сформованою структурою доходів та видатків державного бюджету, відсутністю їх диверсифікації, нереальними плановими показниками з окремих груп надходжень тощо.

Зміни видаткової частини Державного бюджету України в останні роки не мали позитивного результату, бо видатки бюджету дещо скоротилися. Поряд із цим нераціональна структура видаткової частини передбачала неефективний розподіл та використання. Тобто бюджет значно перевантажений видатками, пов'язаними з економічною діяльністю держави, які не сприяють структурній перебудові економіки.

Значний вплив на виконання бюджету загалом та окремих груп зокрема чинять зростаючі видатки на обслуговування державного боргу, які, по суті, є першочерговими, оскільки їх невиконання призведе до ізоляції України в економічному плані. Окрім цього, через існуючі темпи їх зростання бюджет не в змозі буде покрити їх в повному обсязі.

Економічно неефективна централізація бюджетних коштів спричинила зростання сум дотацій та кількості дотаційних областей, з одного боку, та їх

залежність від центру – з іншого, що породжує серед деяких регіонів чисто споживацькі настрої.

Загалом проблеми бюджету, з одного боку, зумовлені масштабною кризою в економіці, яка суттєво впливає на дохідну частину бюджету через постійне зменшення його наповненості фінансовими ресурсами. З іншого боку, неефективні кроки щодо “ поліпшення ” ситуації (через збільшення податкового тиску, значної централізації бюджетних коштів постійне завищення доходної частини бюджету) ще більше поглиблюють її.

У сучасних умовах податкова система України має низку недоліків:

- значна складність та суперечливість податкової системи;
- фіскальна спрямованість податкової системи і недостатня орієнтація регулюючої функції на стале економічне зростання;
- складна, неоднорідна та нестабільна нормативно-правова база оподаткування, а також неузгодженість та суперечливість окремих законодавчих норм;
- витрати на адміністрування окремих податків є значними порівняно з доходами бюджету, що формуються унаслідок їх справляння;
- значна нерівномірність розподілу податкового навантаження через наявність великої кількості податкових пільг та існування різноманітних схем ухиляння від сплати податків;
- непрозорість податкового регулювання;
- діяльність Міністерства Фінансів, Державної податкової служби, Держмитслужби щодо реалізації державної податкової політики є недостатньо узгодженою і ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин;
- корумпованість і каральний зміст податкових відносин.

Дані недоліки призвели до таких проблем у системі оподаткування України, як:

- податкова заборгованість платників перед бюджетом і державними цільовими фондами;

- бюджетна заборгованість з відшкодування ПДВ;
- ухилення від оподаткування; нерівномірне податкове навантаження, найбільша частка якого покладена на законослухняних платників [2].

На підставі зазначеного та з урахуванням сучасних економічних умов, ми можемо стверджувати, що основним пріоритетом податкової політики в перспективі має стати:

- створення сприятливих умов для розвитку підприємницької та інвестиційної діяльності, а також їх ефективного захисту;
- здійснення комплексу стимулюючих заходів, які передбачають: зниження податкового тиску, стимулювання інноваційної діяльності, сприяння розвитку малого підприємництва, підвищення фіскальної ефективності податків унаслідок розширення податкової бази, поліпшення адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- декриміналізація податкового законодавства [3].

Доцільно зазначити, що певні кроки для покращення ситуації наче б то робляться.

Так, із 1 січня 2013 р. набрали чинності зміни, внесені до Податкового кодексу України відповідними законами.

Намаганню сприяти покращенню інвестиційних умов присвячено зокрема, Закон України “ Про внесення змін до розділу XX “ Перехідні положення ” Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб’єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки ” № 5211-VI від 06.09.2012 р. [4].

Відповідно до пункту 3 розділу XX “Перехідні положення” Податкового кодексу України, суб’єкти господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, тимчасово, з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2022 р. включно, при імпорті устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що звільняються від обкладення ввізним митом, за умови оформлення митної декларації, можуть за власним

бажанням видавати митному органу податковий вексель на суму ПДВ, визначену в такій митній декларації.

Окрім того, прибуток, отриманий від реалізації інвестиційних проектів суб'єктами господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, оподатковується за ставкою:

- з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2017 року включно – 0%;
- з 1 січня 2018 р. до 31 грудня 2022 року включно – 8%;
- з 1 січня 2023 р. – 16%.

Суб'єкти господарювання, які провадять інвестиційну діяльність з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2022 р., можуть здійснювати нарахування амортизації, застосовуючи метод прискореного зменшення залишкової вартості, а також користуватися низкою податкових пільг.

Проблема вітчизняної фіскальної політики полягає у ній самій. Звертаючись до теорії та світової економічної практики, необхідно відзначити: фіскальна політика складається з так званої дискреційної фіскальної політики й автоматичної. Дискреційна політика – це свідоме регулювання державою оподаткування і державних витрат з метою впливу на реальний обсяг ВВП, зайнятість, інфляцію, економічний ріст. Як правило, дискреційну фіскальну політику можна прогнозувати в різні періоди економічного циклу.

У період спаду стимулююча дискреційна політика складається із:

- збільшення державних витрат;
- зниження податків;
- поєднання росту державних витрат із зниженням податків (з урахуванням того, що мультиплікаційний ефект зростання державних витрат більший, ніж мультиплікаційний ефект зниження податків).

Така фіскальна політика призводить фактично до дефіциту бюджету, але забезпечує скорочення падіння виробництва.

В умовах інфляції при надлишковому попиті стримуюча дискреційна фіскальна політика складається із:

- зменшення державних витрат;
- збільшення податків;
- поєднання скорочення державних витрат із зростаючим оподаткуванням (з урахуванням того, що мультиплікаційний ефект зменшення державних витрат більший, ніж мультиплікаційний ефект росту податків).

Така політика орієнтується на позитивне сальдо бюджету. Безумовно, це абстрактна схема поведінки парламенту й уряду, і механізм дискреційної фіскальної політики далеко не такий простий, оскільки в реальній економіці діють паралельні та різноспрямовані фактори і зрозуміло, що пошук оптимальної фіскальної політики – це завдання дуже складне.

Якщо аналізувати механізм здійснення фіскальної політики в Україні, то її можна віднести до дискреційної. Головною проблемою фіскальної політики в Україні у 90-ті рр. ХХ ст. було те, що вона здійснювалась під впливом стихійних інфляційних процесів і прагнення вирішити проблему бюджетного дефіциту внаслідок необґрунтованої емісії паперових грошей та кредитної емісії. Як відомо, це безперспективний шлях. Податкова політика в Україні в минулі роки здійснювалась за відсутності цілісної концепції її проведення в умовах переходу економіки від суто адміністративних методів управління до ринкових форм господарювання. Більшість принципів, зафіксованих у Законі України “Про систему оподаткування”, прийнятому ще у 1991 р., лишилася тоді нереалізованою.

Відтак, податкова система набула однобічного, відверто фіскального (винятково в аспекті наповнення бюджету), спрямування і, врешті, перетворилась на гальмо у процесі виходу України з кризового стану. Інакше кажучи, з точки зору податкової політики випав її, регулюючий критерій, покликаний впливати на умови конкуренції, ефективність використання ресурсів і на економічне зростання.

Розширення видатків бюджету як метод антикризової фіскальної політики (через стимулювання попиту) в умовах України непридатний, оскільки видатки і так надмірні.

Тому набагато доцільніше розширювати сукупний попит шляхом зниження податків та одночасного скорочення державних витрат, аби уникнути надмірного дефіциту бюджету. Але в умовах вітчизняної економіки з її значними структурними деформаціями проведення такої політики вимагає (щоб уникнути нового спалаху інфляції) також проведення структурних реформ і стимулювання виробництва, тобто розширення не тільки сукупного попиту, а й сукупної пропозиції. Це потребує вдосконалення податкової системи з дотриманням таких принципових умов:

- незважаючи на переваги використання непрямих податків у перехідний період, у перспективі основу податкової системи повинні складати прямі податки, за яких об'єктом оподаткування є дохід юридичної і фізичної особи, земля, майно, капітал;

- непрямі податки доцільно використовувати лише у формі акцизів (з метою обмеження споживання окремих видів товарів, невиправдано високих доходів виробника-монополіста, а також для оподаткування предметів розкоші) та невеликого (за ставкою 10 – 12%) податку на додану вартість;

- обґрунтовано диференціювати ставки податків, враховуючи об'єктивні особливості й умови надходження доходів;

- ліквідувати надмірну кількість податкових пільг, які сприяють перерозподілу доходів. Деформують вартісні показники в економіці і знижують конкурентоспроможність товаровиробників; пільги можна надавати на певний термін із умовою, що кошти використовуватимуться на визначені державою цілі;

- система податків повинна бути прогнозованою і сталою; обрахування податків простим і зрозумілим; сума податків відносно доходів поміркованою, щоб забезпечити певні стимули для розвитку підприємства;

– суворо дотримуватись системи розмежування податків, за бюджетами різних рівнів.

У ситуації, яка склалася, на наш погляд, запроваджувати стимулюючі заходи фіскальної політики недоцільно через наявність часового лагу між моментом їх впровадження та отриманням кінцевого результату. Тому на найближчу перспективу фіскальна політика в Україні має носити стабілізаційний характер, а будь-які радикальні зміни доцільно вносити після стабілізації економічної ситуації.

Отож, збільшення сукупного попиту за допомогою державних видатків призводить до збільшення ВВП. Що стосується податків, то спрямованість їх впливу на величину національного виробництва і доходу прямо протилежна впливу державних витрат.

3. Фіскальна політика в Україні у довгостроковому періоді: цілі та перспективи.

Фіскальна політика в Україні постійно перебуває в центрі уваги суспільства, що зумовлено як її місцем серед основних інструментів економічної політики, так і гострою критикою, якій вона регулярно піддається з боку органів влади, громадських і міжнародних організацій, засобів масової інформації. І це не дивно, оскільки саме в бюджетно-податковій політиці найбільш яскраво проявляються та найбільш жорстко конфліктують інтереси різних суспільних груп.

Для того щоб визначити ефективність бюджетно-податкової політики в державі слід розглянути еволюцію державних доходів та видатків, визначити їх вплив на макроекономічну ситуацію в країні[20,с.236].

У період 2001-2004 рр. бюджетно-податкова політика України була спрямована на підтримку формування національного капіталу. З цією метою активно застосовувалися протекціоністські інструменти фіскальної політики, зокрема численні податкові пільги та преферації компаніям, які здійснювали інвестиційно-інноваційну діяльність. Найпоширенішими серед них були створення неконтрольованих спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку здебільшого у Східній та Південній Україні, компанії, яких отримали понад 90 % податкових пільг у межах спеціальної економічної зони, тоді коли макроекономічні показники свідчать, що активної державної підтримки потребують західні та північні регіони України. У цей період з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції активно використовували інструмент заниження ставок податкових платежів за користування природними ресурсами України. Здійснювали субсидування окремих галузей економіки за рахунок стримування цін та тарифів на послуги таких державних монополій, як підприємства паливно-енергетичних галузей та підприємства транспортної інфраструктури, що призводило до недофінансування їх поточних та

інвестиційних витрат, збільшення рівня зношеності основних фондів та підвищення навантаження на видатки Державного та місцевих бюджетів.[14,с.23].

Зазначені інструменти бюджетно-податкової політики сприяли підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках. Водночас, маючи запас штучно створеної цінової конкурентоспроможності, національний бізнес не приділяв достатньої уваги інвестиціям у якісне покращення виробництва. До того ж, упродовж 2001-2004 рр. питома вага капітальних інвестицій у структурі бюджетних витрат була дещо вищою, ніж у 2005-2008 рр., проте ці інвестиції більшою мірою були спрямовані на локальні потреби окремих галузей економіки, окремих регіонів, а інколи і суб'єктів підприємницької діяльності, що знижувало ефективність капітальних витрат державного бюджету. Таким чином, бюджетно-податкова політика зразка 2001-2004 рр. здійснила значний внесок в економічне зростання, але вона до певної міри вичерпала свій потенціал. Постало завдання створення моделі бюджетно-податкової політики більш ефективної, рівномірної та справедливої[14,с.24].

Протягом 2005-2008 рр. було скасовано необґрунтовані пільги спеціальних економічних зон, оскільки система податкових відносин у межах зазначених територій була надто складною, заплутаною та допускала значні зловживання, завершилась дія спеціальних режимів інвестиційної діяльності, які поширювали податкові пільги за галузевим критерієм, були перекриті легальні схеми мінімізації сплати податків у сфері експорту-імпорту, відшкодування ПДВ для фіктивного експорту, зловживань у сфері страхування. Регулятивні функції бюджетно-податкової політики були зміщені на другий план цілями фіскальними з метою фінансування передусім соціальних видатків, збільшення фінансування діючих та розширення кількості державних соціальних програм[14,с.24].

Заходи щодо скасування пільг та покращення платіжної дисципліни платників податків, підвищення низки податків, платежів та зборів,

зростання тарифів на послуги державних монополій та істотного збільшення відрахування до бюджету з доходу державних підприємств сприяли значному збільшенню бюджетних надходжень[20,с.9].

Таблиця 3.1

**Структура доходів Державного бюджету України
за період 2008-2014 рр. [9]**

Роки		Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Цільові фонди	Від урядів заруб. країн	Усього доходів
2008	млн. грн.	167 883,40	52 854,2	2 125,3	1 022,7	135,2	224 020,8
	%	74,9	23,6	0,9	0,5	0,1	100
2009	млн. грн.	148 915,6	50 676,8	1 060,00	633,6	645,3	201 931,3
	%	73,7	25,1	0,5	0,3	0,3	100
2010	млн. грн.	166 872,2	65 067,7	587	1 158,0	305,6	233 990,5
	%	71,3	27,8	0,3	0,5	0,1	100
2011	млн. грн.	261 605,0	49 087,8	517,7	206,4	481,3	311 898,2
	%	83,9	15,7	0,2	0,1	0,1	100
2012	млн. грн.	274 715,2	68 287,6	1 231,4	254,6	222,6	344 711,4
	%	79,7	19,8	0,3	0,1	0,1	100
2013	млн. грн.	262 777	72 853	1 911 821,90	177 869,80	1 609,00	2 426 931
	%	80,5	19	0,1	0,4	0,3	100
2014	млн. грн.	280 178	68 355	864 000,20	177 869,80	2 118,00	1 392 521
	%	71,1	28,6	0,1	0,1	0,1	100

При чому, у період 2008-2010 рр. спостерігалось зниження питомої ваги податкових надходжень на 3,6% та збільшення частки неподаткових надходжень на 4,2%.

Зростання питомої ваги податкових надходжень у доходах Державного бюджету України до рівня 83,9% у 2011 р. зумовлено податковою реформою, пов'язаною з прийняттям Податкового кодексу України в грудні 2010 р. У

період 2010-2013 років податкові надходження збільшувалися, а у 2014 р. їх обсяг зменшився.

Щодо динаміки податкових надходжень та доходів Державного бюджету України відзначимо, що за період 2008-2012 рр. податкові надходження зросли на 106 881,8 млн. грн. (або в 1,6 рази), а доходи Державного бюджету України – на 120 690,6 млн. грн. (або в 1,5 рази) (рис. 2.1). Спадна динаміка податкових надходжень та доходів державного бюджету мала місце в 2009 та 2014 р.

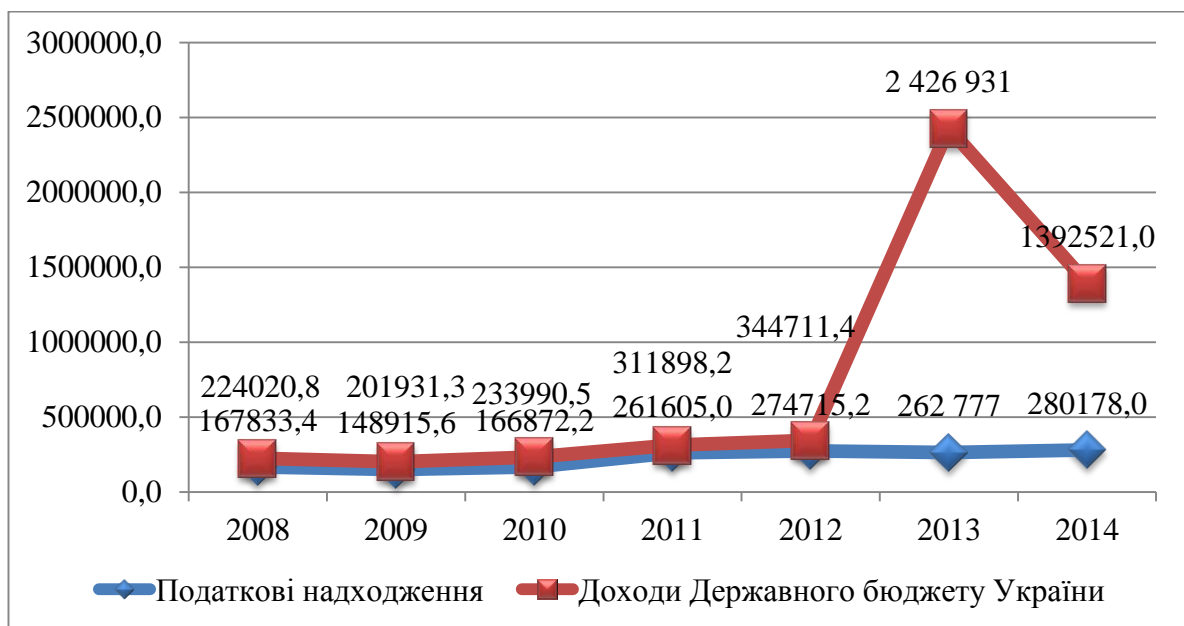

Рис. 3.1. Динаміка податкових надходжень та доходів Державного бюджету України за період 2008-2014 рр., млн. грн.

Динаміка надходжень Зведеного бюджету у % до ВВП була така: 2003 р. – 28,2; 2004 р. – 26,5; 2005 р. – 30,4; 2006 р. – 31,6; 2007 р. – 30,8; 2008 р. – 31,3; 2009 – 29,8; 2010 – 28,7; 2011 – 30,3; 2012 – 30,5; 2013 – 23,3; 2014 – 22,7(Рис. 3.2.).

Динаміка видатків Зведеного бюджету України у % до ВВП була така: 2003 р. – 28,4; 2004 р. – 29,4; 2005 р. – 32,1; 2006 р. – 32,2; 2007 р. – 31,7; 2008 р. – 32,5, 2009 – 33,9; 2010 – 34,5; 2011 – 31,7; 2012 – 33,8; 2013 – 27,7; 2014 – 27,4(Рис. 3.3.).

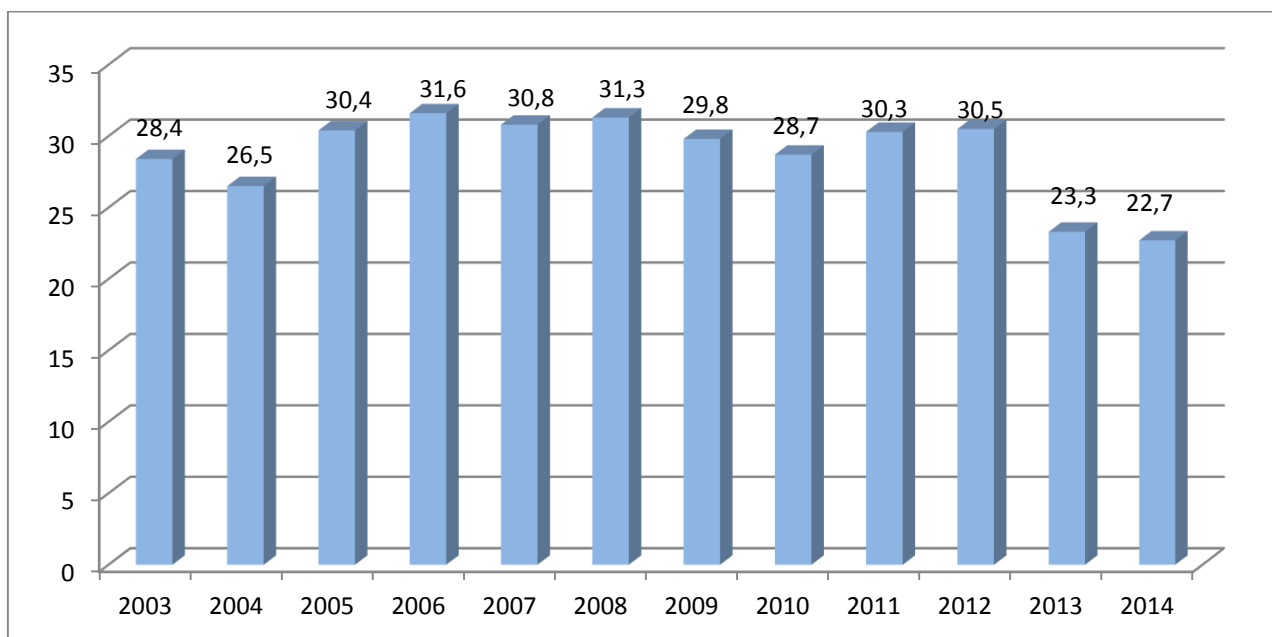

Рис. 3.2. Динаміка надходжень Зведеного бюджету у % до ВВП в Україні за період 2003-2014 р.

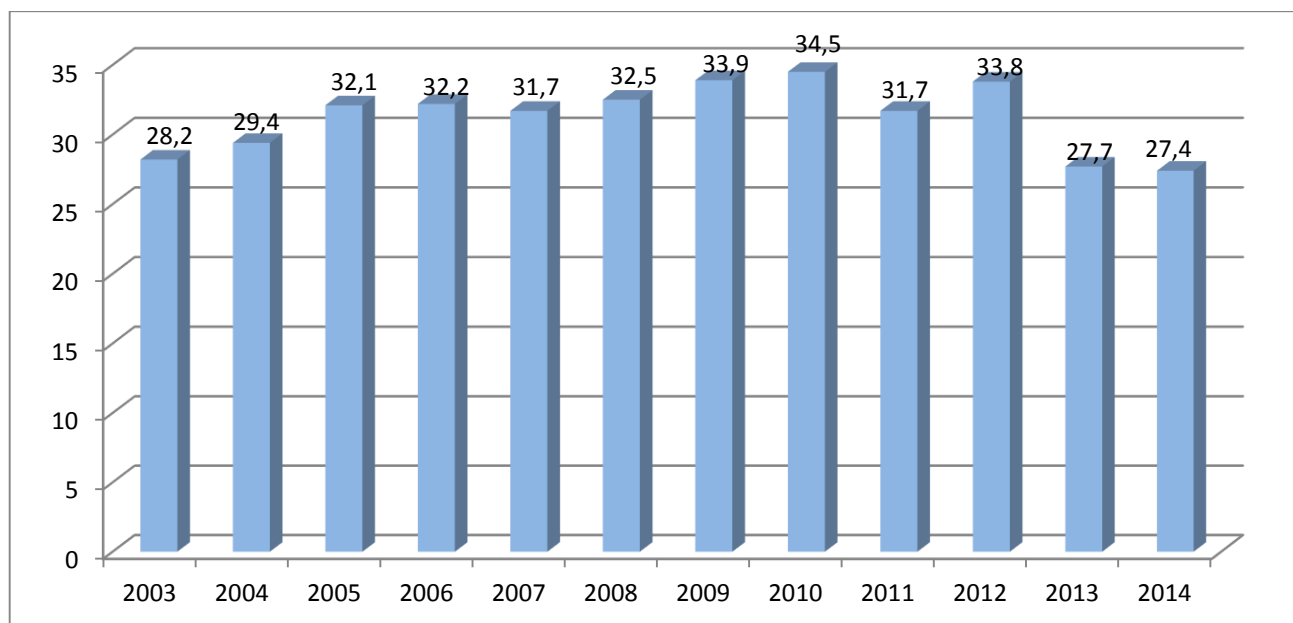

Рис. 3.3. Динаміка видатків Зведеного бюджету у % до ВВП в Україні за період 2003-2014 р.

Динаміка дефіциту-профіциту Зведеного бюджету України у % до ВВП була така: 2003 р. – 0,2; 2004 р. – 3,2; 2005 р. – 1,8; 2006 р. – 0,7; 2007 р. – 1,1;

2008 р. – 1,2 2009 – 4,1; 2010 – 5,9; 2011 – 1,8; 2012 – 3,5; 2013 – 4,4; 2014 – 4,9 .[9] (Рис. 3.4.)

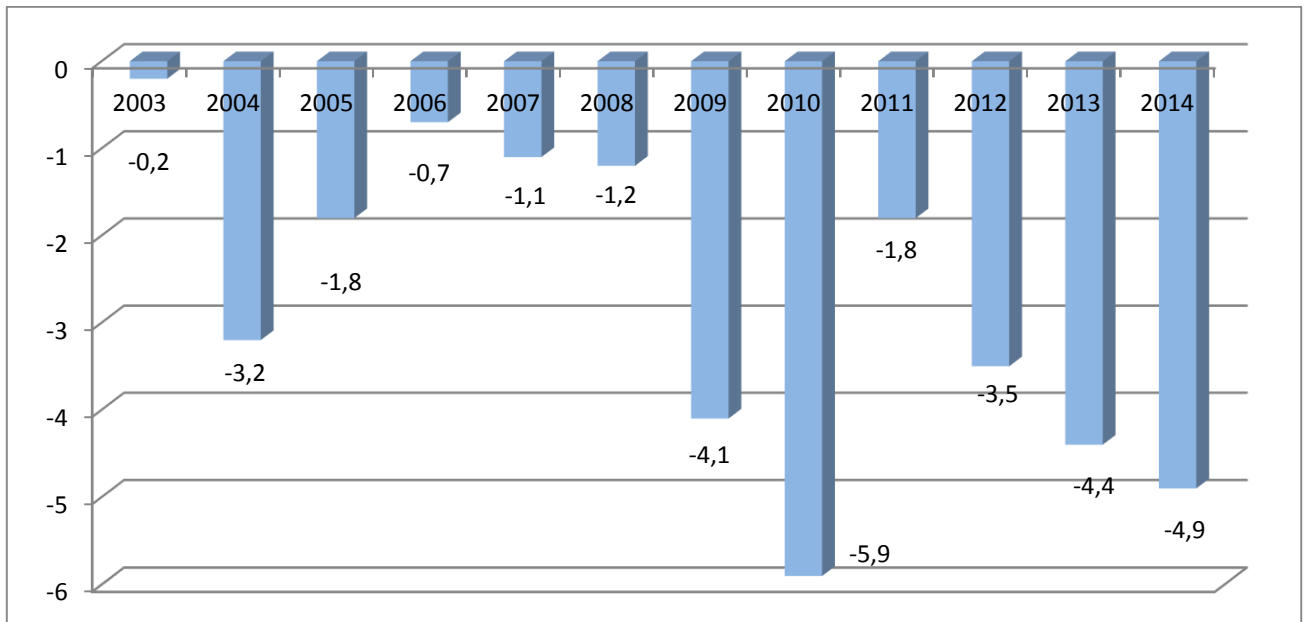

Рис. 3.4. Динаміка дефіциту-профіциту Зведеного бюджету у % до ВВП в Україні за період 2003-2014 р.

У 2005-2008 рр. спостерігалася стійка тенденція темпів росту податкових надходжень до Зведеного бюджету України: 2005 р. – 155,3 %; 2006 р. – 128,2 %; 2007 р. – 128,3 %; 2008 р. – 140,9 %. У 2008 р. порівняно з 2004 р. питома вага податків у структурі надходжень до Зведеного бюджету збільшилась з 69,7 % до 76,3 %. При цьому значно зросла частка податку на додана вартість – з 23,4 % у 2004 р. до 40,5 % у 2008 р., що відбулося внаслідок поліпшення його адміністрування та усунення низки пільг, так і внаслідок високих темпів приросту ВВП [9]. Динаміка структури податкових надходжень Державного бюджету України за період 2010-2012 рр. зростаючий характер. (Табл. 2.2.)

Висока частка у структурі доходів бюджету непрямих податків забезпечила позитивний ситуативний ефект на наповнюваність бюджету в умовах фінансово-економічної кризи, яка охопила Україну з IV кв. 2008 р. Це зумовлено тим, що за умов фінансово-економічної кризи стягнення податків на прибуток та податків з фізичних осіб традиційно зменшуються стрімкішими темпами, а база оподаткування ПДВ є стійкішою до кризових

явищ. Водночас така модель фінансування бюджетних витрат посилює загрозу розбалансування бюджету в умовах значного скорочення імпорتنих потоків, яке спостерігається внаслідок девальвації національної валюти. Частка податку на прибуток підприємств зросла з 21,1 % у 2004 р. до 25,6 % у 2008 р. З набуттям Україною членства в СОТ активно здійснювалась лібералізація зовнішньої торгівлі, наслідком чого стало зменшення частки податків з міжнародної торгівлі з 8 % у 2004 р. до 5,2 % у 2008р[14,с.412].

Фіскальні ефекти непрямого оподаткування в Україні за період 2010-2012рр. були позитивними і мали зростаючий податок.

Таблиця 3.2.

Динаміка структури податкових надходжень Державного бюджету України за період 2010-2012 рр.

1	2		3		4	
	2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Податки на доходи, податки на прибуток	39969,2	24,0	60898,9	23,3	62376,1	22,7
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	2928,8	1,8	1907,4	0,7 8,1	2293,2	0,8 6,4
Внутрішні податки на товари і послуги	114302,4	68,5	163104,9	62,3	176012,5	64,1
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	9071,9	5,4	11774,0	4,5	13186,5	4,8
Інші	599,9	0,3	2774,2	1,1	3192,5	1,2
Усього	166872,2	100	261605,0	100	274715,2	100

Спостерігається стійке зростання надходжень до місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб, що стало наслідком стійкого зростання номінальної заробітної плати. З 2004 р. по 2008 р. сума надходжень від цього

податку зросла майже в 3,5 раза. У період 2010-2012 рр. спостерігалось збільшення надходжень(Табл. 3.4.).

Таблиця 3.3.

Фіскальні ефекти непрямого оподаткування в Україні

Роки		ПДВ	Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	Податкові надходження Державного бюджету України, Усього
2010	млн. грн.	86315,9	23019,9	4600,8	9071,9	166872,2
	%	51,7	13,8	2,8	5,4	100
2011	млн. грн.	130093,8	25189,1	7822,1	11774,0	261605,0
	%	49,7	9,6	3,0	4,5	100
2012	млн. грн.	138826,8	27417,9	9767,8	13186,5	274715,2
	%	50,5	10,0	3,6	4,8	100

Табл.3.4.

Доходи місцевих бюджетів України

Показник	2010		2011		2012	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Податкові надходження	67575,6	42,4	73086,9	40,3	85852,0	38,1
Неподаткові надходження	8769,2	5,5	10915,9	6,0	12635,7	5,6
Доходи від операцій з капіталом	2556,3	1,6	1829,8	1,0	1754,3	0,8
Цільові фонди	1614,7	1,0	822,7	0,5	571,6	0,3
Трансферти від урядів зарубіжних країн	-	-	-	-	0,2	0,0
Разом доходів без урахування міжбюджетних трансфертів	80515,8	50,5	86655,3	47,7	100813,8	44,8
Офіційні трансферти	78881,3	49,5	94875,0	52,3	124459,6	55,2
Усього доходів	159397,1	100,0	181530,3	100,0	225273,4	100,0

Проаналізуємо виконання доходної частини зведеного та державного бюджетів України за 2009 р. Фактичне виконання дохідної частини зведеного бюджету за січень-грудень 2009 року склало 171748,3 млн. грн., що на 37565,1 млн. грн. або на 28,0% більше аналогічного показника попереднього року. Річний план 2009 року виконано на 101,5%. У відповідному періоді 2008 року фактичні доходи становили 98,8% річних планових надходжень[18,с.32].

Виконання дохідної частини державного бюджету з урахуванням між-бюджетних трансфертів за 12 місяців 2009 року склало 133 463,6 млн. грн., що на 28 133,4 млн. грн. або на 26,7 % більше аналогічного показника 2008 року. У тому числі до загального фонду державного бюджету надійшло 101 328,1 млн. грн., а до спеціального – 32 135,5 млн. гривень [18,с.32].

Основним чинником збільшення надходжень до державного бюджету у 2009 році стало зростання обсягу надходжень від податку на додану вартість. Натомість у попередньому році не менш стрімко ніж ПДВ зростали надходження з таких джерел як податок на прибуток підприємств, податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, доходів від власності та підприємницької діяльності тощо[18,с.33].

Проаналізуємо інформацію про стан виконання Державного бюджету України за січень – серпень 2010 року. Всього Державний бюджет України отримав 143470,7 млн. грн., що на 6,0 % більше за відповідний показник 2009 року. У співставних умовах, без врахування у спеціальному фонді погашення заборгованості з відшкодування ПДВ за рахунок випуску Облігацій внутрішньої державної позики за 8 місяців поточного року Державний бюджет України отримав 159913,4 млн.грн що на 18.1% більше за відповідний показник 2009 року.

Податкові надходження до Державного бюджету України за звітний період становили 98008,2 млн. грн.. що на 5,1 % більше від надходжень за січень – серпень 2009р. У спів ставних умовах податкові надходження до

Державного бюджету України за звітний період становили 114450,9 млн. грн., що на 22,8% більше від показника 2009 р[10,с.1].

Неподаткові надходження до державного бюджету становили 40073,9 млн. грн., що на 10,3 % більше за відповідний показник січня – 2009 .

Загальна сума доходів зведеного бюджету України за січень - серпень року становила 189628,6 млн. грн., що на 7,8% більше за аналогічний період 2009 року. У співставних умовах доходи зведеного бюджету України за звітний період становили 206071,3 млн. грн., що на 17,1 % більше від надходжень за січень – серпень 2009[10,с.2].

Доходи зведеного бюджету України більшою мірою сформовані з податкових надходжень (74,45 %), з яких податок з доходу фізичних осіб складає - 22,4 %, податок на прибуток підприємств – 17,0 %, податок на додану вартість – 44,5 %, акцизний збір – 12,6 %, ввізне мито - 3,5 %[10,с.2].

(Рис. 3.5.)

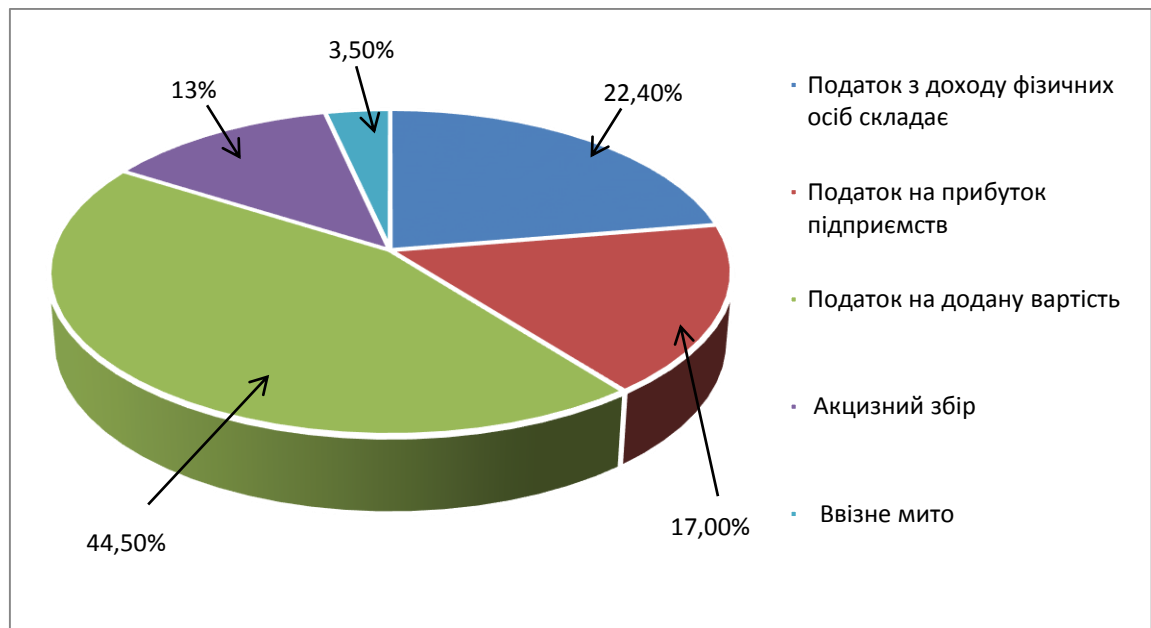

Рис. 3.5. Структура податкових надходжень (74,45 %) з яких формуються доходи зведеного бюджету України.

Важливим досягненням бюджетно-податкової політики уряду в 2010 р. варто назвати мобілізацію до бюджету значного фінансового ресурсу в умовах спаду економіки, за рахунок: підвищення ставок податків, активного

залучення державних позик; прихованої емісії облігацій внутрішньодержавної позики; вилучення до бюджету частини фінансових ресурсів підприємств, несвоєчасне відшкодування ПДВ; розширення бази оподаткування. Фундаментальною проблемою стало порушення принципу збалансованості бюджету.

В загальному показники надходжень та видатків Державного бюджету за 2003-2010 рр., показують по фактичне зростання доходів і видатків з державного бюджету, також про зростання дефіциту державного бюджету, що є негативним показником і є перешкодою до економічного зростання держави (Табл. 3. 5.)[9].

Таблиця 3.5.

Операції сектору загального державного управління, в млн. грн. [9].

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Доходи	103 483,80	130 052,40	186 225,00	237 593,30	307 591,70	415 764,80	388 563,40	453 121,00	559 710,60	628 968,20	636 386,10	641 973,10
Видатки і кредитування за вирахуванням погашення	103 812,70	142 941,10	192 405,00	243 330,40	313 393,30	434 026,60	444 280,30	525 441,40	594 110,50	687 249,70	699 205,20	717 575,90
Сальдо бюджету, дефіцит „-“ / профіцит „+“	-328,9	-12 888,70	-6 180,00	-5 737,10	-5 801,60	-18 261,80	-55 716,90	-72 320,40	-34 399,90	-58 281,50	-62 819,10	-75 602,80
Фінансування	328,9	12 888,70	6 180,00	5 737,10	5 801,60	18 261,80	55 716,90	72 320,40	34 399,90	58 281,50	62 819,10	75 602,80
За рахунок зовнішніх джерел	1 562,00	1 663,90	2 210,70	4 806,60	4 457,10	3 102,80	44 799,80	47 174,60	14 501,60	10 704,20	13 898,50	42 175,00
За рахунок внутрішніх джерел	-1 233,10	11 224,70	3 969,30	930,5	1 344,50	15 159,00	10 917,10	25 145,80	19 898,30	47 577,30	48 920,60	33 427,80
Приватизація	2 174,10	9 501,50	20 758,90	558,6	2 458,80	482,3	807,8	1 093,40	11 480,30	6 763,50	1 480,00	466,9

Таблиця 3.6.

Динаміка показників індикаторів стану бюджетної безпеки України та їх відхилення від нормативних значень за 2010-2012 рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	Норматив	2010 рік	2011 рік	2012 рік	Відхилення показника від нормативу		
					2010 рік	2011 рік	2012 рік
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	не більше 30	29	30,6	31,6	1	-0,6	-1,6
Відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3	5,9	1,8	3,8	-2,9	1,2	-0,8
Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30	83,8	118,2	84,6	-53,8	-88,2	-54,6
Відношення дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	не більше 5	3,9	1,5	2,4	1,1	3,5	2,6
Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	не більше 15	7,2	7,3	8,8	7,8	7,7	6,2

Як бачимо з даних табл. 3.6., перший же показник рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет поступово вийшов з меж норми. В 2010 р. показник тримався на грані норми і становив 29 %, у 2011 р. та 2012 р. перевищив її, становивши 30,6 % і 31,6 % відповідно.

Позитивне зрушення спостерігалось у відношенні дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП у 2011 р. Коли у 2010 р. показник перевищував норму у 2 рази і становив 5,9 %, то у 2011 р. уже становив 1,8 %. Та 2012 р. знову перевищив норму і становив 3,8 %.

Серйозну проблему спостерігаємо у показнику покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень. Хоча його значення і зменшилося у 2012 р. порівняно з 2011 р. з 118,2 % до 84,6, все ж перевищував норму майже у 2 рази. Та у відношенні до 2011 р. скорочення є позитивним явищем.

В межах норми протягом років знаходився показник відношення дефіциту/профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі. Хоча від дещо похитнувся в бік збільшення у 2012 р. порівняно з 2011 р., все ж знаходився на безпечному рівні.

В межах порогового значення знаходився і показник відношення обсягу трансфертів з державного бюджету до ВВП. Але спостерігаємо негативну тенденцію його зростання – з 7,2 % до 8,8 у 2010 р. та 2012 р. відповідно.

Як бачимо, значення більшості індикаторів бюджетної безпеки знаходиться по межами допустимого рівня, що свідчать значні прогалини у виборі методів та напрямків бюджетної політики урядом. Зокрема, такі негативні тенденції були спричиненні зростанням обсягу дефіциту зведеного бюджету України та зовнішніх запозичень.

У свою чергу на тенденції української економіки мали вплив коливання Європейської боргової кризи та скорочення сукупного попиту на продукцію українських товаровиробників.

Таблиця 3.7.

Показники виконання Зведеного бюджету України за 2013- 2014 роки

Показники	Факт, млн. гривень		Темпи росту у порівнянні з відповідним періодом минулого року ,у відсотках
	2013 рік	2014 рік	
Доходи	442788,7	456067,3	103,0
Видатки	505843,8	523125,7	103,4
Дефіцит/профіцит	63590,3	72030,5	-

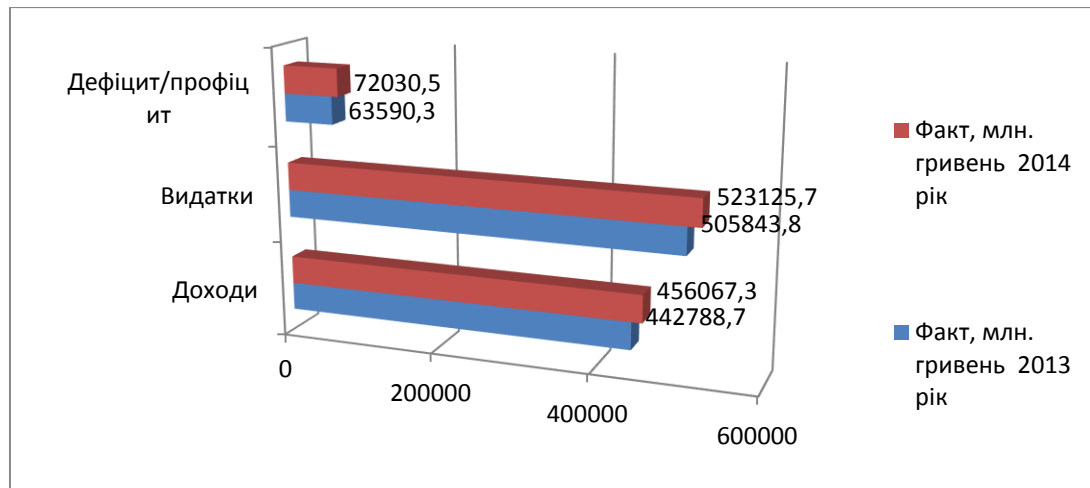

Рис. 3.6. Показники виконання Зведеного бюджету України за 2013-2014 роки

Виконання дохідної частини зведеного бюджету за січень – грудень 2014 р. становило 455,9 млрд грн., що на 13,1 млрд грн. , або на 3,0 % , більше аналогічного показника попереднього року.

Рис. 3.7. Структура надходжень до зведеного бюджету в 2014 році

Річний план виконано на 93,4 %. Недобір становив 32,1 млрд грн..

До державного бюджету надійшло доходів на 21,0 млрд грн. , або на 5,6 % , менше, ніж передбачено річним планом (з урахування змін).

На кінець 2014 року державний борг України склав 1100,8 млрд грн., з них 55,6% (611,9) припадає на державний зовнішній борг, а 44,4 % (448,7) – на внутрішній.

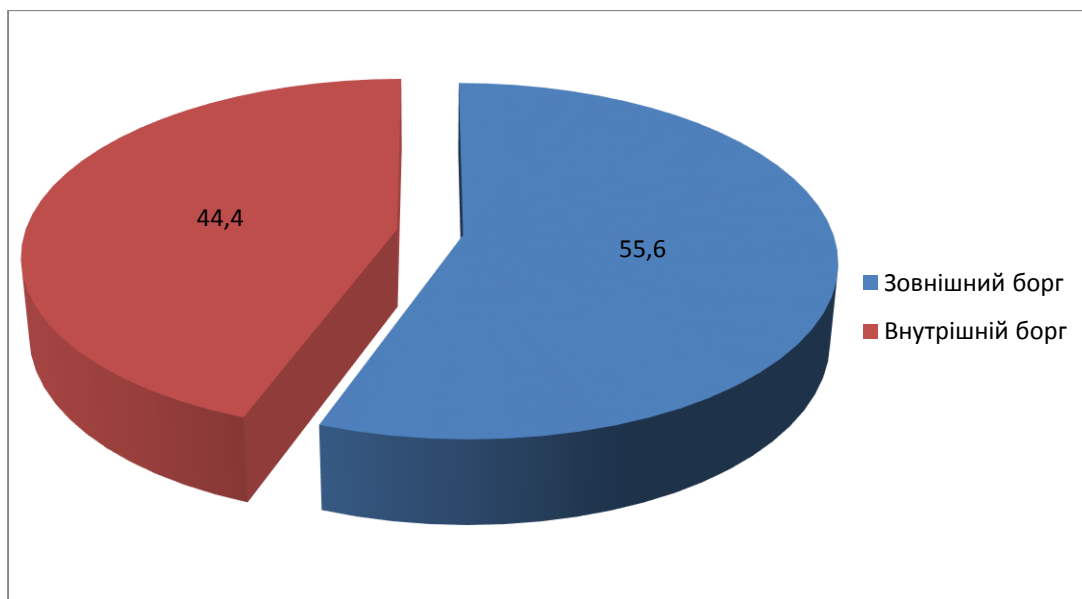

Рис. 3.8. Структура державного боргу на період 2014 р.

Видатки Зведеного бюджету України виконані у сумі 523,0 млрд грн., що становить 88,7% річного планового показника, у тому числі видатки загального фонду – 443,1 млрд грн., або 92,8 %, спеціального фонду – 79,9 млрд грн., або 71,0 %.

Отже, як видно з аналізу розмір податкових надходжень у 2013 році знизився порівняно з 2012 роком, що є недопустимим, оскільки це призвело до збільшення дефіциту бюджету.

Щодо причин такого зниження то можна навести такі, як:

- зростання відшкодування ПДВ, було відшкодовано на 16,3 % більше ніж у 2012 році;
- зниження «інфляційних доходів», так індекс споживчих цін в цьому році становив 0,5 %, а у бюджеті було закладено показник інфляції на рівні 4,5%.

У 2014 році розмір податкових надходжень зріс порівняно з 2013 роком, і це можна пояснити тим, що були проведені такі заходи:

- запровадження у 2014 році сплати збору з купівлі іноземної валюти в безготівковій та/або готівковій формі;
- підвищення ставки акцизного податку та розширення групи підакцизних товарів;
- підвищення розміру плати за землю;
- запровадження податок на нерухоме майно;

Виконання доходів Зведеного бюджету України за 2015 рік склало 652,0 млрд грн, що більше аналогічного показника попереднього року на 196,0 млрд грн, або на 43,0 %.

До державного бюджету за вказаний період надійшло 531,5 млрд грн, що на 176,7 млрд грн, або на 49,8 %, більше аналогічного показника попереднього року. Річний план виконано на 103,4%.

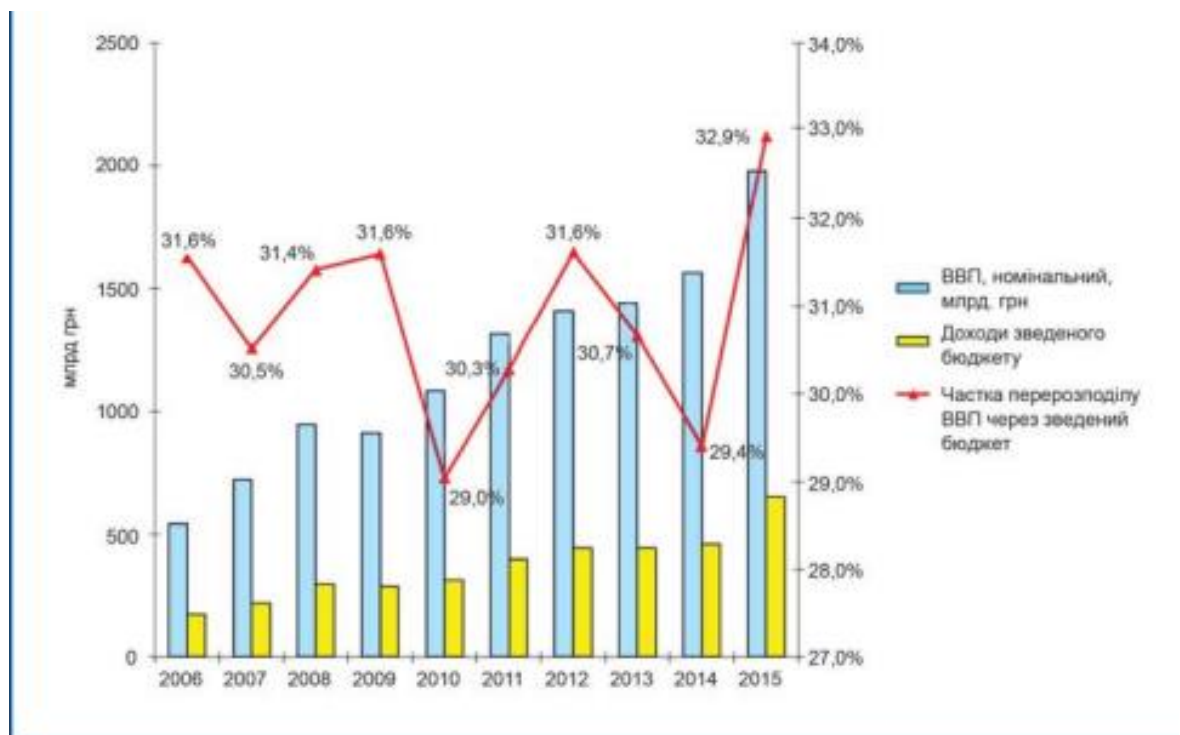

Рис. 3.9. Частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет за 2006-2015 роки.

Як видно з діаграми 3.9. порівняно з попереднім роком у 2015 році збільшився такий показник як частка перерозподілу ВВП через зведений бюджет — з 29,4 % до 32,9 %. Основним поясненням такому збільшенню

фіскального тиску на економіку є зміни до Податкового кодексу України, яким передбачено збільшення ставок деяких податків.

Перевиконання плану відбулося в частині неподаткових надходжень (+25,0 %), у той час як податкові надходження виконано майже у повному обсязі — на 99,9 %.

Дефіцит державного бюджету склав 45,2 млрд. грн. або 59,5 % граничного обсягу, встановленого Законом про Державний бюджет України на 2015 рік, та 57,4 % річного плану з урахуванням змін. Порівняно з 2014 роком розмір дефіциту державного бюджету зменшився на 32,9 млрд. грн., або на 42,1 %.

Запозичення до державного бюджету здійснені у розмірі 514,1 млрд. грн. (129,5 % річного планового показника та 81,2 % річного планового показника з урахуванням змін). Внутрішні запозичення здійснено у сумі 99,0 млрд. грн., або 89,8 % річного планового обсягу, зовнішні — у сумі 415,1 млрд. грн., або 144,8 %. Погашення державного боргу становило 416,6 млрд. грн., що складає 165,6 % річного планового обсягу. З них погашення внутрішнього боргу — 91,2 млрд. грн., або 71,3 % річного планового обсягу, зовнішнього боргу — 325,4 млрд. грн., або у 2,6 раза більше. Порівняно з минулим роком на 84,1 млрд. грн., або на 41,7 %, зменшилося перевищення обсягів запозичень над погашенням.

За даними Державної казначейської служби, обсяги позик на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка склали 1,9 млрд. грн., порівняно з 28,1 млрд. грн. у попередньому році. Всі надані позики було погашено до кінця року (погашення цих позик у 2014 році становило 99,8 %).

Надходження від приватизації державного майна виконані у сумі 0,2 млрд. грн., або 1,2 % річного плану. За 2014 рік такі надходження становили 0,5 млрд. грн., або 2,7 % від початково затвердженого річного плану і 100,0 % від плану з урахуванням змін.

Залишки бюджетних коштів на кінець 2015 року становили 51,3 млрд. грн. і збільшилися з початку року на 14,2 млрд. грн., або на 38,4 %. Для порівняння, за результатами виконання бюджету у 2014 році, залишки збільшилися щодо початку року на 6,3 млрд. грн., або на 20,3 %.

Однак, не дивлячись на збільшення податкових надходжень у 2014 році, питання про пошук податкових джерел зростання доходів Державного бюджету України є актуальним.

4. Напрямки вдосконалення фіскальної політики в Україні у контексті забезпечення сталого економічного зростання.

Одним з найбільш важливих завдань у реалізації основної мети державної фіскальної політики є забезпечення сталого економічного зростання. В Україні вона ускладнена тим, що для досягнення високого рівня життя економічне зростання повинно забезпечуватися випереджальними темпами порівняно з розвиненими країнами. Крім того, необхідно не тільки забезпечити стабільний, поступальний розвиток економіки, а і найбільш якісну, адекватну сучасним умовам його форму[21,с.154].

Наша держава повинна забезпечити економічне зростання, прискорений розвиток економіки, орієнтиром якого є досягнення рівня розвитку передових країн. Зокрема, державна фіскальна політика повинна спрямовуватися на:

- підвищення рівня та якості життя (доходи, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист);
- на основі забезпечення економічного зростання;
- вирівнювання (створення умов для вирівнювання) розвитку регіонів;
- підтримку макроекономічної і регіональної стабільності;
- підтримку вітчизняного виробника[21,с.154].

В Україні питання державного регулювання економічного зростання віднесені до досить актуальних. Проте виважена, узгоджена програма державної підтримки економічного зростання на довгостроковий період з урахуванням інтересів провідних суб'єктів господарської діяльності дотепер відсутня. Різні урядові команди використовують неоднакові, часом мало сумісні підходи: стимулювання споживчого попиту, прискорення інвестиційної діяльності, впровадження інновацій, нарощування експортного потенціалу, збільшення імпорتنих операцій тощо. Відсутня послідовність у реалізації фіскальної політики, спрямованої на забезпечення стійкого економічного зростання в його найбільш адекватній формі для сучасного

етапу розвитку країни. Наслідком є нестабільність економічного зростання та накопичення невирішених проблем із забезпечення його державного регулювання з використанням фіскальних методів[19,с.3].

Необхідно також звернути увагу, що особливістю фіскального регулювання економічного зростання в Україні стало спрямування його на досягнення результатів протягом короткострокових періодів. Для забезпечення сталих приростів ВВП високими темпами в довгостроковій перспективі необхідна її активізація з урахуванням довгострокових пріоритетів. У проведенні фіскальної політики недостатньою є спрямованість на досягнення високої якості економічного зростання, що повинно стати основою формування структури господарського комплексу, адекватної сучасним вимогам[21,с.155].

Ще однією важливою проблемою економічного зростання в Україні є намагання забезпечити його за рахунок збільшення державою соціальних виплат населенню та нарощування споживчого попиту громадян. Такий підхід розглядається як важливий фактор прискорення економічного зростання. Проте його вплив на розвиток економіки України є неоднозначним, а перетворення збільшеного споживчого попиту в дієвий фактор економічного зростання можливе лише за умови суттєвого доповнення його іншими важелями державної фінансової політики[21,с.155].

Споживчий попит необхідно нарощувати, проте потрібно забезпечити, по-перше, збільшення його спрямування на придбання вітчизняної продукції. По-друге, засобами державної фіскальної політики забезпечити підвищення обсягів заощаджень домогосподарств і перетворення їх в організовані інвестиції, які спрямовуються на інвестиції для розвитку вітчизняного бізнесу. Важливою є також активізація інвестиційної діяльності держави з метою формування інфраструктури, яка забезпечує розвиток ринкової економіки в Україні[21,с.156].

Ще одним важливим напрямом є активізація державної фіскальної політики в зміцненні фінансової бази українського бізнесу та впровадження

ним інновацій. Потрібно забезпечення економічних основ для вирішення проблем соціального розвитку в Україні, зокрема, щоб додаткові виплати з державного бюджету стали джерелом забезпечення зростання не тільки номінальних, а і реальних доходів громадян. При цьому важливо спрямувати обсяги збільшеного споживчого попиту населення на придбання товарів і послуг вітчизняного виробництва.

Для забезпечення довгострокового економічного зростання потрібно проводити активну промислову політику. «Для цього, зокрема, необхідно спрямувати податкову політику на стимулювання інвестицій у найбільш перспективні галузі економіки, створити міцну фінансову систему, без якої досягнення економічного зростання неможливе, формування галузевої політики на основі пріоритетних галузей» [21,с.157].

Для прискорення економічного зростання для економіки України деякі науковці, а саме А. М. Соколовська, Л. М. Швабій, П.В. Мельник,[14.5] пропонують:

- а) встановлення та закріплення на законодавчому рівні оптимальних параметрів формування боргового тягаря для держави;
- б) підвищення ставок акцизних зборів та розширення групи підакцизних товарів;
- в) чітке визначення цілей та напрямів використання ресурсів боргового фінансування;
- г) підвищення ефективності стягнення наявної бази оподаткування з метою зменшення тіньового сектору економіки;
- д) затвердження обґрунтованості бюджету.

У фіскальній політиці України, як зазначають І.С. Скоропад, та О. В. Гарасимчук потрібно здійснити ряд таких дій:

- 1) вдосконалити напрями видатків;
- 2) надати їй оптимального, гнучкого і рівнонапруженого характеру, не допускати довільного трактування, зробити її зрозумілою для всіх;
- 3) удосконалити систему соціального захисту населення;

- 4) вдосконалити систему пільг на податки (пільги повинні бути прозорими і конкретними, необхідна система контролю за наданням пільг);
- 5) посилити захист платників податку;
- 6) посилити економічні санкції та кримінальну відповідальність за нецільове використання державних коштів;
- 7) вилучені кошти від продажу державних облігацій необхідно спрямувати на розвиток інноваційних підприємств, а не на поточне споживання чи фінансування збиткових підприємств, що у майбутньому збільшить реальний дохід держави;
- 8) Україна повинна витратити кошти на реформи, бо саме вони можуть стимулювати зростання ВВП;
- 9) внутрішні і зовнішні запозичення можливі надалі, але держава повинна дотримуватися встановленої межі.

На нашу думку, реалізація зазначених напрямів економічної політики дозволить створити підґрунтя для нової економічної моделі в Україні та дозволить збалансувати інтереси бізнесу, державних органів управління та інших членів суспільства. Заходи спрямовані як на стимулювання досягнення основної мети підприємницької діяльності, так і соціальної відповідальності.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. На усіх етапах розвитку суспільства держава відігравала першорядну роль у формуванні економічних і соціальних процесів та відносин. Більшість економістів обґрунтовує необхідність державного регулювання економіки на тій підставі, що ринковий механізм не забезпечує повної зайнятості ресурсів та високий рівень ефективності функціонування національної економіки.

Фіскальна політика – це цілеспрямоване регулювання державних видатків та податкових надходжень задля забезпечення макроекономічної стабільності й економічного зростання.

Фіскальна політика містить досить простий інструментарій свого впливу на господарське життя: податки і видатки. Саме шляхом зміни податків та видатків і забезпечується вплив на макроекономічні процеси.

Фіскальна політика може бути дискреційною. Це цілеспрямована маніпуляція витратами і доходами державного бюджету, яка здійснюється на підставі спеціальних державних рішень (парламенту, уряду). В свою чергу вона поділяється на стимулюючу та стримуючу.

Стимулююча дискреційна фіскальна політика застосовується, в основному, у періоди спаду економіки. Проведення такого роду політики забезпечує скорочення падіння виробництва, що важливо, але за рахунок дефіцитного фінансування. Застосування стримуючої дискреційної фіскальної політики проводиться в умовах інфляційного зростання, така державна політика орієнтується вже на позитивне сальдо бюджету.

До того ж, механізм дискреційної фіскальної політики досить простий. Але, оскільки у реальній економіці діють паралельні й різноспрямовані, а часом непередбачувані фактори, то вироблення оптимальної фіскальної політики – завдання гранично складне.

Поряд із дискреційною фіскальною політикою важливу роль у регулюванні економіки відіграє так звана автоматична фіскальна політика, або політика автоматичних (вбудованих) стабілізаторів[11].

2. У другому розділі ми розглянули особливості реалізації фіскальної політики і дійшли до висновків, що збільшення сукупного попиту за допомогою державних видатків призводить до збільшення ВВП.

Такий короткостроковий ефект державних закупівель. Проте в довгостроковому плані наслідки зростання державних закупівель інші. Зростання доходів (як наслідок зростання державних закупівель) підвищує інвестиційний попит, що при незмінній кількості грошей в обігу веде до зростання процентних ставок і зменшення фактичних інвестицій і, отже, зниженню темпів економічного зростання в майбутньому.

Якщо ж обсяг випуску фіксований (знаходиться на рівні потенційного ВВП), то збільшення обсягу державних закупівель може відбутися лише за рахунок скорочення будь-якого іншого елемента сукупного попиту. Оскільки обсяг споживання відносно постійний, то збільшення державних закупівель може здійснюватися лише за рахунок скорочення інвестицій, тобто знову ж таки відбувається витіснення приватних інвестицій. Це, в свою чергу, в перспективі веде до зниження обсягів виробництва з усіма витікаючими звідси наслідками, тобто в економіці виникає ефект витіснення приватних інвестицій державними. Величина «витіснення» залежить від рівня процентної ставки.

Що стосується податків, то спрямованість їх впливу на величину національного виробництва і доходу прямо протилежна впливу державних витрат.

3. У період 2010-2014 рр. в Україні спостерігалось економічне зростання, проте його темпи були вкрай нерівномірними. Причинами таких процесів стало зволікання з проведенням структурних перетворень господарського комплексу країни, недостатня боротьба з монополізмом, значне соціальне навантаження на державний та місцеві бюджети і позабюджетні державні

цільові фонди, не завжди виважене проведення валютної та курсової політики. Особливістю фіскального регулювання економічного зростання в Україні стало спрямування його на досягнення результатів протягом короткострокових періодів. У проведенні фіскальної політики недостатньою є спрямованість на досягнення високої якості економічного зростання, перетворення внутрішнього споживчого попиту в дієвий фактор економічного зростання, державне фінансування розвитку інфраструктури.

4. Для постсоціалістичних країн в цілому та для України зокрема проведення ефективної фіскальної політики було і залишається серйозною проблемою. Вона передусім за все пов'язана з неоднозначним розумінням бюджету та податків як самостійних економічних категорій, їх місця в економіці та форм впливу на суспільне виробництво в той чи інший період розвитку. Досвід розвинутих країн свідчить, що ефективність та зростання виробництва визначається гнучкою, стабільною, динамічною та оптимальною податковою та бюджетною системами, розробленими в кожній країні відповідно до конкретних соціально-економічних особливостей розвитку.

Список використаних джерел:

1. David N. Weil «Fiscal Policy» // The Concise Encyclopedia of Economics : [Електронний ресурс] – 2009 – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Enc/FiscalPolicy.html>
2. Grady, P. «Fiscal Policy» // The Canadian Encyclopedia : [Електронний ресурс] – 2008 – Режим доступу: <http://www.thecanadianencyclopedia.com/articles/fiscal-policy>
3. Базилевич В. Макроекономіка: Підручник /В.Базилевич, К.Базилевич, Л.Бластрик. – К.Знання, 2005.- 851 с.
4. Базилевич В. Ринкова економіка: Основні поняття і категорії. Навчальний посібник./ В.Базилевич, К. Базилевич. - К.: Знання , 2006. - 263 с
5. Базилінська О. Я. Макроекономіка : навчальний посібник / О. Я. Базилінська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 442 с.
6. Бюджетний кодекс України Затверджений Верховною Радою України 8 липня 2010 (№ 2456-VI) // Відомості Верховної Ради. – 2010. - № 50-51. - Ст. 572.
7. Гейць В.М. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НБУ НБУВ, 2010. – 232 с
8. Герчаківський С.Д. Парадигма регіональної фіскальної політики в контексті територіального розвитку / С.Д. Герчаківський // Світ фінансів. – 2009.-№1(8). – С. 35-43.
9. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Киба К. В Бюджетно-податкова політика України на сучасному етапі розвитку: [Електронний ресурс] – 2011 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_15/u1115kyb.pdf
11. Крищук Ю.В. Фіскальні важелі стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів– [Електронний ресурс] – 2012. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2012_1/20.pdf
12. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч. посібник. / Т. Ф. Куценко - К.: КНЕУ, 2006. - 508с.

13. Матвеева Т. Ю. Введение в макроэкономику: Підручник. / Т. Ю. Матвеева –Москва: Издательский дом ГУ-ВШЭ, 2007. —511 с.
14. Мельник В.М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи/ В.М.Мельник // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 11–17.
15. Озамулин В.И., //Реальные деловые циклы: их роль в истории макроэкономической мысли. /Озамулин В.И: [Електронний ресурс] – 2005 – Режим доступу: http://pages.nes.ru/ozamulin/RBC_VE_Zamulin.pdf
16. Олейнікова Л. Г. Удосконалення фіскальної політики України в рамках антикризової програми. – [Електронний ресурс] – 2011 – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/eco/2010_3/138-144.pdf
17. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, 15–16, 17. – Ст. 112.
18. Ривак О.С. Бюджетно-податкова політика України за роки економічного зростання та в період кризи / О.С.Ривак //Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20 – С. 237-248.
19. Скоропад І.С. Гарасимчук О.В. Фіскальна політика як спосіб наповнення державного бюджету – [Електронний ресурс] – 2011 – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2011_714/79.pdf
20. Соломенко С. М. Бюджет повної зайнятості та фіскальна політика /С.М.Соломенко// Фінанси України. – 2008. – № 4. - С. 3 – 12.
21. Стоєв В. Л. Реформування фіскальної політики на сучасному етапі і Україні/ В.Л. Стоєв – [Електронний ресурс] – 2010. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/eco/2010_2/231-240.pdf